

بررسی پایایی و روایی مقیاس ادراک کودک از والدین در ایران

دکتر اصغر رضویه

دانشیار دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز

arazavieh@rose.shirazu.ir

فریبا خوشبخت

دانش‌جوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز
farimah2002us@yahoo.com

چکیده

یکی از عواملی که بر انگیزش کودکان تأثیر می‌گذارد، شیوه‌ی سوگیری انگیزشی والدین در برابر آن‌ها است. نظریه‌پردازانی که نظریه‌ی خودمختاری را در حوزه‌ی انگیزش مطرح کرده‌اند، ابزارهای فراوانی ساخته‌اند تا بتوانند جنبه‌های انگیزش را در افراد و موقعیت‌های گوناگون بررسی کنند. از این میان، می‌توان مقیاس ادراک از والدین، نمونه‌ی کودکان را نام برد که ادراک کودکان را از «سوگیری پدر و مادر» ارزیابی می‌کند. در این پژوهش روایی و پایایی مقیاس ادراک کودکان از والدین برای کاربرد در ایران بررسی شد. برای این کار، نخست گویه‌های این مقیاس به فارسی برگردانده شد. سپس مقیاس روی ۴۵۲ دانش‌آموز دختر پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی شهر شیراز اجرا گردید (۲۲۰ نفر پایه‌ی چهارم و ۲۳۲ نفر پایه‌ی پنجم). پس از گردآوری داده‌ها، با بررسی مقیاس به شیوه‌ی تحلیل مؤلفه‌های اصلی، شش عامل اصلی برای آن به دست آمد. برای بررسی روایی هم‌گرایی مقیاس، پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی به کار گرفته شد. ضرایب بازآزمایی و ضرایب آلفای کرون‌باخ پایا بودن این مقیاس را نشان داد. روی‌هم‌رفته، این بررسی نشان داد که مقیاس سازگار شده برای کاربرد در ایران، روایی و پایایی خوبی دارد.

کلیدواژه‌ها: مقیاس ادراک از والدین، نمونه‌ی کودکان؛ نظریه‌ی خودمختاری؛ انگیزش؛

پیش‌گفتار

پیوند والدین و فرزندان از موارد مهمی است که سال‌ها نظر صاحب‌نظران و کارشناسان آموزش و پرورش را به خود جلب کرده‌است. خانواده نخستین جایی است که در آن کودک با پیرامون خود پیوند می‌سازد. او در خانواده چیزهایی مانند سخن گفتن، گام برداشتن، و شیوه‌ی دستیابی به هنجارهای اجتماعی را می‌آموزد. بنابراین، تأثیر خانواده بر همه‌ی ویژه‌گی‌های کودک، و از آن میان انگیزش او روشن و پیدا است. از همین رو، بررسی خانواده همواره از موضوع‌های مورد علاقه‌ی پژوهش‌گران بوده‌است.

آغاز بررسی‌های علمی پیوند میان افراد خانواده، به سال‌های ۱۹۲۵ تا ۱۹۵۰ باز می‌گردد؛ زمانی که نظریه‌پردازی در پژوهش‌ها پایان یافت و بررسی کاربردهای آن آغاز شد (سیف، ۱۳۶۸). پژوهش‌گران برای سنجش پیوندها و کنش‌ورزی‌های درون خانواده ابزارهایی فراهم کرده و به کار گرفته‌اند که از آن میان می‌توان ابزارهای زیر را نام برد:

۱- پرسش‌نامه‌ی ادراک پدری و مادری (پوروکس و برونفن‌برنر، ۱۹۶۹؛ برگرفته از نقاشیان، ۱۳۵۸)، به‌کاربرنده برای نوجوانان.

۲- مقیاس پیوند والدین و نوجوانان^۲ / اولسون^۳ (برگرفته از اقلیدس، ۱۳۷۶).

۳- مقیاس هم‌بسته‌گی و سازگاری خانوادگی / اولسون^۴ (برگرفته از اقلیدس، ۱۳۷۶).

۴- پرسش‌نامه‌ی شنیفیر^۵ (برگرفته از نقاشیان، ۱۳۵۸).

۵- مقیاس ادراک از والدین (POPS)^۶

مقیاس ادراک از والدین، توسط گرول‌نیک، ریان، و دسی^۷ (۱۹۹۱) و بر پایه‌ی نظریه‌ی خودمختاری^۸ ساخته شده‌است. نظریه‌ی خودمختاری (دسی و ریان، ۱۹۸۵) که یکی از نظریه‌های مطرح در زمینه‌ی انگیزش است، شیوه‌ی سوگیری انگیزشی والدین را در برابر کودکان از عوامل تأثیرگذار بر انگیزش کودکان برمی‌شمارد. نظریه‌پردازان این نظریه، چندین ابزار برای بررسی جنبه‌های انگیزش در افراد و موقعیت‌های گوناگون ساخته‌اند که از این میان، مقیاس ادراک از والدین است که ادراک افراد را از نوع سوگیری پدر و مادر در برخورد با آنها می‌سنجد. این مقیاس دو نمونه برای سنجش ادراک کودک از والدین^۹ و سنجش ادراک دانش‌جویان از والدین^{۱۰} دارد.

1. Devereux, E. C., & Bronfenbrenner, U.
 2. Parent-Adolescent Communication Scale (PACS)
 3. Olson, D. H.
 4. Olson's Scale Assessing Family Cohesion and Adaptability
 5. Schaefer, E. S.
 6. Perceptions of Parents Scale
 7. Grolnick, W. S., Ryan, R. M., & Deci, E. L.
 8. Self-determination Theory
 9. Perceptions of Parents Scale: Child
 10. The College-student Perceptions of Parents Scales

در این پژوهش، پایایی و روایی مقیاس ادراک کودک از والدین بررسی می‌شود. این مقیاس را کودکان به صورت گروهی پاسخ می‌دهند و با آن رفتار پدر و مادر خود را توصیف می‌کنند. در واقع، مقیاس دو گونه‌ی رفتار والدین را ارزیابی می‌کند:

۱- رفتارهای حمایت مستقلانه^۱ در برابر کنترل؛ یعنی میزانی که والدین کودکان را برای پیش‌گامی در گزینش توسط خودشان تشویق می‌کنند و نه به‌کارگیری فشار برای کنترل رفتار آنان.

۲- رفتارهای درگیرشونده^۲ والدین در برابر رفتارهای سرباززننده؛ یعنی میزانی که والدین علاقه‌مند اند در کارها و تجارب کودکان خود، مانند کار مدرسه، درگیر شوند.

بنابراین، در این مقیاس، به مادر و پدر، هر کدام یک نمره برای رفتارهای حمایت مستقلانه و یک نمره برای رفتارهای درگیرشونده داده می‌شود. گرول‌نیک، ریان، و دسی (۱۹۹۱) در تحلیل عاملی به روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی، چهار عامل رفتارهای درگیرشونده‌ی مادر، رفتارهای حمایت مستقلانه مادر، رفتارهای درگیرشونده‌ی پدر، و رفتارهای حمایت مستقلانه پدر را شناسایی کردند. سازنده‌گان مقیاس، همسانی درونی (آلفای کرون‌باخ با نمره‌های خام) آن را در دو نمونه‌ی کودکان شهری و غیرشهری برآورد کردند که برای خرده‌مقیاسهای رفتارهای درگیرشونده‌ی مادر، رفتارهای حمایت مستقلانه مادر، رفتارهای درگیرشونده‌ی پدر، و رفتارهای حمایت مستقلانه پدر، به ترتیب برای نمونه‌ی شهری ضرایب ۰٫۶۶، ۰٫۷۰، ۰٫۶۶ و ۰٫۶۶، و برای نمونه‌ی غیرشهری ضرایب ۰٫۵۸، ۰٫۶۷، ۰٫۶۷ و ۰٫۵۵ به دست آمد.

مقیاس ادراک کودک از والدین ۲۲ گویه دارد؛ ۱۱ گویه برای رفتارهای مادر، و ۱۱ گویه دیگر برای رفتارهای پدر. گویه‌های یادشده، بر پایه‌ی طیف لیکرت چهارگزینه‌ی ساخته‌شده‌است. این مقیاس، برای دانش‌آموزان بالای هشت سال به کار می‌رود. سازنده‌گان مقیاس، به‌کارگیری آن را سودمندتر از حالتی می‌دانند که والدین خود رفتار خود را گزارش کنند و این از آن رو است که در مقیاس یادشده می‌توان تفسیر یگانه‌ی کودک را از رفتار والدین‌اش ارزیابی کرد (گرول‌نیک، ریان و دسی، ۱۹۹۱).

پژوهش‌های فراوان نشان داده‌است که انگیزش کودک با منابع اجتماعی بیرونی^۳ (مانند آموزگار و والدین) هم‌بسته‌گی دارد (ونگ، وی‌یست، و کیوسیک^۴، ۲۰۰۲). برخی از بررسی‌ها نیز نشان‌دهنده‌ی هم‌بسته‌گی ادراک کودک از والدین با موفقیت تحصیلی است؛ به گونه‌ی که پیش‌رفت و انگیزش کودک با متغیرهایی چون پیوسته‌گی با والدین (گینزبورگ و برونس‌تین^۵، ۱۹۹۳؛

1. Autonomy Support

2. Involvement

3. External Social Agent

4. Wong, E. H., Wiest, D. J., & Cusick, L. B.

5. Ginsburg, G. S., & Bronstein, P.

گرورنیک، ریان و دسی، ۱۹۹۱؛ گرورنیک و اسلویاجک، ۱۹۹۴) و حمایت مستقلانه‌ی والدین (کینزبورگ و برونس‌تین، ۱۹۹۳؛ وی‌یست، ونگ، و کیوسیک ۱۹۹۷) هم‌بسته‌گی مثبت دارد.

برخی از پژوهش‌گران نیز محیط خانواده و تأثیر آن را بر ویژه‌گی‌های شخصیتی کودکان عادی (اولدیک، ۱۹۷۹) و کودکان نیزهوش (وست، هوسی، و شیوز، ۱۹۸۹) بررسی کرده‌اند. افزون بر این‌ها، در بررسی‌های دیگری نیز تلاش شده‌است رابطه‌ی محیط خانواده با خودمختاری منطقی نوجوانان (چابل و اوورتون، ۱۹۹۸)، پیش‌رفت تحصیلی و شایسته‌گی کودکان (اسیت و هم‌کاران، ۲۰۰۱)، مشکلات رفتاری کودکان (هندرسون، سینجر، و هورن، ۲۰۰۲) و اعتماد به نفس آنان (کوپر، هولمن و برت‌وایت، ۱۹۸۳)، بررسی گردد. پژوهش‌های فراوانی هم نشان‌دهنده‌ی آن بوده‌است که محیط خانواده می‌تواند پیش‌بینی‌کننده‌ی رشد سازگاری در کودکان باشد (هاوسر-گرام و هم‌کاران، ۱۹۹۹) و محافظی برای رشد شمرده‌شود (بانر، ۲۰۰۲).

با توجه به آنچه گفته‌شد و اهمیت تأثیر خانواده بر رفتار کودکان، پیدا است که به ابزارهایی مناسب برای بررسی رفتار والدین نیاز است. این پژوهش در این راستا و برای بررسی روایی و پایایی مقیاس ادراک کودک از والدین (POPS) در ایران انجام شده‌است.

روش پژوهش

جامعه و نمونه‌ی آماری

جامعه‌ی بررسی‌شده در این پژوهش، دانش‌آموزان دختر پایه‌ی چهارم و پنجم شهر شیراز است. از چهار ناحیه‌ی آموزش و پرورش شهر شیراز، ناحیه‌ی یک که با توجه به نظر مسئولان آموزش و پرورش شیراز از نظر اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی در سطح متوسط است برای بررسی گزیده‌شد. از میان مدارس دخترانه‌ی این ناحیه، چهار مدرسه به شیوه‌ی تصادفی گزیده‌شد که همه‌ی دانش‌آموزان پایه‌ی چهارم و پنجم این مدارس در پژوهش به کار گرفته‌شدند. بدین سان، نمونه‌ی با ۴۵۲ دانش‌آموز پایه‌ی چهارم و پنجم (۲۲۰ دانش‌آموز پایه‌ی چهارم و ۲۳۲ دانش‌آموز پایه‌ی پنجم) فراهم آمد.

1. Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. L.

2. Ollendick, D. G.

3. West, J. D., Hosie, T. W., & Matthews, F. N.

4. Chapell, M. S., & Overton, W.

5. Smith, E. P., Prinz, R. J., Dumas, J. E., & Laughlin, J.

6. Henderson, A. D., Sayger, T. V., & Horne, A. M.

7. Cooper, J. E., Holman, J., & Brathwaite, V. A.

8. Hauser-Cram, P., Warfield, M. E., Shonkoff, J. P., Krauss, M. W., Upshur, C. C., & Sayer, A.

9. Baer, J.

ابزار پژوهش

مقیاس ادراک کودک از والدین (POPS)

در این پژوهش نمونه‌ی کودکان از مقیاس ادراک والدین (POPS) به کار گرفته شد. این مقیاس ۲۲ گویه دارد که ۱۱ گویه برای مادر و ۱۱ گویه برای پدر است. چهار خرده‌مقیاس این پژوهش چنین است: رفتارهای درگیرشونده‌ی مادر؛ رفتارهای حمایت مستقلانه مادر؛ رفتارهای درگیرشونده‌ی پدر؛ و رفتارهای حمایت مستقلانه پدر. دسته‌بندی گویه‌های این مقیاس بر پایه‌ی خرده‌مقیاس‌ها در جدول ۱ آمده است. گویه‌های مقیاس چهارگزینه‌ی از نوع لیکرت است. داده‌هایی نیز هم‌چون میانگین درسی آزمودنی، و تحصیلات و شغل والدین در آغاز مقیاس پرسیده می‌شود.

جدول ۱- دسته‌بندی گویه‌های مقیاس ادراک کودک از والدین بر پایه‌ی خرده‌مقیاس‌های آن

شماره‌ی گویه‌ها	خرده‌مقیاس
۱ / ۳ / ۵ / ۹ / ۱۱	رفتارهای درگیرشونده‌ی مادر
۲ / ۴ / ۶ / ۷ / ۸ / ۱۰	رفتارهای حمایت مستقلانه مادر
۱۳ / ۱۴ / ۱۶ / ۲۰ / ۲۳	رفتارهای درگیرشونده‌ی پدر
۱۵ / ۱۷ / ۱۸ / ۱۹ / ۲۱ / ۲۲	رفتارهای حمایت مستقلانه پدر

پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی

این پرسش‌نامه را نقاشیان (۱۳۵۸) بر پایه‌ی کارهای سیفر و باومریند^۱ فراهم کرد که دو بعد کلی کنترل و مهرورزی، و چهار خرده‌مقیاس آزادی، کنترل، گرمی، و سردی را در شیوه‌ی رفتار والدین با فرزندان در خانواده ارزیابی می‌کند. پایایی پرسش‌نامه به روش تنصیف ۰/۸۷ (نقاشیان، ۱۳۵۸) و به روش آلفای کرون‌باخ و بازآزمایی به ترتیب در بعد کنترل ۰/۶۳ و ۰/۷۴، در بعد مهرورزی ۰/۸۲ و ۰/۸۳، و در کل پرسش‌نامه ۰/۹۲ و ۰/۸۰ (یعقوب‌خانی غیاثوند، ۱۳۷۲) گزارش شده است. در پژوهش‌های دیگری نیز پایایی و روایی این پرسش‌نامه به دست آمده است (نقاشیان، ۱۳۵۸؛ یعقوب‌خانی غیاثوند، ۱۳۷۲؛ کلبلی، ۱۳۷۳؛ اقلیدس، ۱۳۷۶).

در این پژوهش برای بررسی روایی مقیاس ادراک کودک از والدین، پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی به کار گرفته شد. در این راستا، ۵۰ نفر از دانش‌آموزان، گذشته از مقیاس ادراک کودک از والدین، به پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی نیز پاسخ دادند.

یافته‌های پژوهش

تحلیل عامل

برای دست‌یابی به عوامل مقیاس ادراک کودک از والدین، روش عامل‌های اصلی^۱ به کار رفت. برآوردهای اولیه نشان داد که اندازه‌ی KMO^۲ نماینده‌ی بسنده‌گی نمونه‌گیری محتوای ماتریس هم‌بسته‌گی داده‌های مقیاس است و آزمون بارت‌لت نیز برای اطمینان از این که ماتریس هم‌بسته‌گی در جامعه برابر با صفر نیست به کار گرفته‌شد که نشان داد نمونه‌گیری بسنده است (جدول ۲).

جدول ۲- اندازه‌ی KMO و آزمون کرویت بارت‌لت ماتریس هم‌بسته‌گی

KMO	ضریب آزمون بارت‌لت	سطح معناداری
۰/۸۷۲	۲۹۷۳/۱۴	$P < ۰/۰۰۰۰۱$

پس از اطمینان از بسنده‌گی نمونه‌گیری محتوا و معناداری ماتریس داده‌ها، شش عامل بر پایه‌ی ارزش ویژه‌ی عوامل و درصد واریانس تبیین‌شده توسط عوامل به دست آمد. با توجه به محتوای عوامل و نظرخواهی از چند تن از کارشناسان روان‌شناسی تربیتی، شش عامل به‌دست‌آمده به ترتیب رفتارهای درگیرشونده-کلامی، درگیرشونده-رفتاری، درگیرشونده-مدرسه‌ئی، حمایتی-کلامی، حمایتی-رفتاری، و حمایتی-مدرسه‌ئی والدین نام‌گذاری شد. ضریب هم‌بسته‌گی میان هر شش عامل برابر با صفر به دست آمد.

برای افزایش توان تفسیرپذیری ماتریس هم‌بسته‌گی و به دست آوردن ساختار معنادار برای بارهای عاملی، شیوه‌ی چرخش وری‌مکس^۳ به کار رفت. ارزش ویژه‌ی شش عامل به‌دست‌آمده، در جدول ۳ آمده‌است که ۶۲/۵ درصد از واریانس کل را در بر می‌گیرد.

جدول ۳- اندازه‌ی KMO و آزمون کرویت بارت‌لت ماتریس هم‌بسته‌گی

عامل (نوع رفتار والدین)	ارزش ویژه
درگیرشونده-کلامی	۵/۸۰
درگیرشونده-رفتاری	۲/۱۳
درگیرشونده-مدرسه‌ئی	۱/۵۳
حمایتی-کلامی	۱/۳۲
حمایتی-رفتاری	۱/۱۷
حمایتی-مدرسه‌ئی	۱/۱۳

1. Principal Components
2. Kaiser-Meyer-Olkin
3. Eigenvalue
4. Varimax Rotation

برای یافتن این که هر گویه در کدام عامل جای می‌گیرد، ماتریس بار عاملی گویه‌ها به کار رفت. در این ماتریس، هر گویه زیرگروه عاملی می‌شود که بیش‌ترین بار عاملی را در آن داشته‌باشد. البته، ملاک گزینش دارا بودن بار عاملی بالاتر از ۰/۴۰ و نداشتن بار عاملی بالاتر از ۰/۴۰ در دو عامل یا بیش‌تر بود. بدین سان، گویه‌های ۴ و ۱۵ به خاطر داشتن بار عاملی کم‌تر از ۰/۴۰ از فهرست گویه‌ها حذف شد (جدول ۴).

جدول ۴- محتوا و بار عاملی شش عامل به دست‌آمده

شماره‌ی پرسش	پرسش	عامل (نوع رفتار والدین)	بار عاملی
۱	مادر برای حرف زدن با کودک وقت کافی می‌گذارد.	درگیرشونده-کلامی	۰/۶۱
۵	مادر برای حرف زدن درباره‌ی مشکلات کودک‌اش وقت کافی دارد.		۰/۸۲
۱۲	پدر برای حرف زدن با کودک وقت کافی می‌گذارد.		۰/۵۹
۱۶	پدر برای حرف زدن درباره‌ی مشکلات کودک‌اش وقت کافی دارد.		۰/۷۹
۹	مادر می‌خواهد از آن‌چه کودک انجام می‌دهد آگاه باشد.	درگیرشونده-رفتاری	۰/۵۱
۲۰	پدر می‌خواهد از آن‌چه کودک انجام می‌دهد آگاه باشد.		۰/۶۲
۳	مادر از کودک می‌خواهد آن‌چه را در مدرسه انجام می‌دهد بازگو کند.	درگیرشونده-مدرسه‌نی	۰/۷۱
۱۱	مادر درباره‌ی چه‌گونه‌گی کار کودک در مدرسه با آموزگار‌اش حرف می‌زند.		۰/۷۹
۱۴	پدر از کودک می‌خواهد آن‌چه را در مدرسه انجام می‌دهد بازگو کند.		۰/۶۸
۲۲	پدر درباره‌ی چه‌گونه‌گی کار کودک در مدرسه با آموزگار‌اش حرف می‌زند.		۰/۶۶
۲	مادر به کودک می‌گوید که چه رفتاری باید از خود نشان دهد.	حمایتی-کلامی	۰/۸۰
۷	مادر به کودک می‌گوید که چه کاری باید انجام دهد.		۰/۶۸
۱۳	پدر به کودک می‌گوید که چه رفتاری باید از خود نشان دهد.		۰/۷۷
۱۸	پدر به کودک می‌گوید که چه کاری باید انجام دهد.		۰/۸۰
۶	مادر کودک را تنبیه نمی‌کند، بلکه با او درباره‌ی کار نادرست‌اش سخن می‌گوید.	حمایتی-رفتاری	۰/۸۰
۸	مادر اشکالی نمی‌بیند اگر کودک به‌اشتباه کاری نادرست انجام دهد.		۰/۶۲
۱۷	پدر کودک را تنبیه نمی‌کند، بلکه با او درباره‌ی کار نادرست‌اش سخن می‌گوید.		۰/۸۵
۱۹	پدر اشکالی نمی‌بیند اگر کودک به‌اشتباه کاری نادرست انجام دهد.		۰/۸۲
۱۰	مادر به خاطر خوب کار نکردن کودک در مدرسه ناراحت می‌شود.	حمایتی-مدرسه‌نی	۰/۸۰
۲۱	پدر به خاطر خوب کار نکردن کودک در مدرسه ناراحت می‌شود.		۰/۷۹

پایایی و روایی مقیاس

برای بررسی پایایی مقیاس، ۳۴ نفر از دانش‌آموزان (۱۴ دانش‌آموز پایه‌ی پنجم و ۲۰ دانش‌آموز پایه‌ی چهارم) از میان کل آزمودنی‌ها به شیوه‌ی تصادفی گزیده و یک هفته پس

از انجام آزمون بازآزمایی شدند. پایایی آزمون به روش همسانی درونی نیز بررسی شد. ضریب به‌دست‌آمده از بازآزمایی و آلفای کرون‌باخ برای خرده‌مقیاس‌ها در جدول ۵ و برای عوامل مقیاس در جدول ۶ آمده‌است.

جدول ۵- ضرایب باایی خرده‌مقیاس‌های مقیاس ادراک کودک از والدین

خرده‌مقیاس	ضریب بازآزمایی	آلفای کرون‌باخ
رفتارهای درگیرشونده‌ی مادر	۰/۵۸	۰/۶۰
رفتارهای حمایت مستقلانه مادر	۰/۶۴	۰/۷۳
رفتارهای درگیرشونده‌ی پدر	۰/۶۱	۰/۷۲
رفتارهای حمایت مستقلانه پدر	۰/۵۷	۰/۶۳

جدول ۶- ضرایب پایایی عوامل مقیاس ادراک کودک از والدین

عامل (نوع رفتار والدین)	ضریب بازآزمایی	آلفای کرون‌باخ
درگیرشونده-کلامی	۰/۷۳	۰/۸۱
درگیرشونده-رفتاری	۰/۷۰	۰/۷۵
درگیرشونده-مدرسه‌نی	۰/۷۸	۰/۸۶
حمایتی-کلامی	۰/۷۷	۰/۸۳
حمایتی-رفتاری	۰/۸۰	۰/۸۴
حمایتی-مدرسه‌نی	۰/۷۹	۰/۸۴

برای بررسی روایی مقیاس، گذشته از روش تحلیل عاملی، که پیش‌تر گفته‌شد، پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی نیز افزون بر مقیاس ادراک کودک از والدین، روی ۵۰ نفر از آزمودنی‌ها اجرا شد. هم‌بستگی عوامل مقیاس ادراک کودک از والدین با عوامل پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی در جدول‌های ۷ و ۸ آمده‌است.

جدول ۷- ضرایب هم‌بستگی خرده‌مقیاس‌های مقیاس ادراک کودک از والدین

با پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی

خرده‌مقیاس	آزادی در برابر کنترل	گرمی در برابر سردی
رفتارهای درگیرشونده‌ی مادر	۰/۴۵ **	۰/۵۰ **
رفتارهای حمایت مستقلانه مادر	۰/۷۰ **	۰/۵۳ **
رفتارهای درگیرشونده‌ی پدر	۰/۴۸ **	۰/۶۸ **
رفتارهای حمایت مستقلانه پدر	۰/۷۱ **	۰/۴۹ **

** منادار در سطح $P < ۰/۰۰۱$

در پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی، بعد آزادی در برابر کنترل، ارزیابی‌کننده‌ی موضوع مقیاس ادراک کودکان از والدین، یعنی رفتار درگیرشونده در برابر رفتار حمایت مستقلانه است. هم‌چنان که دیده‌می‌شود، هم در خرده‌مقیاس‌ها و هم در عوامل به‌دست‌آمده برای مقیاس ادراک کودک از والدین، رفتارهای درگیرشونده هم‌بستگی منفی و رفتارهای حمایتی هم‌بستگی مثبت با بعد آزادی در برابر کنترل دارد.

جدول ۸- ضرایب هم‌بستگی شش عامل به‌دست‌آمده برای مقیاس ادراک کودک از والدین با پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده‌گی

عامل (نوع رفتار والدین)	آزادی در برابر کنترل	گرمی در برابر سردی
درگیرشونده-کلامی	-.۰/۵۰ **	-.۰/۴۹ **
درگیرشونده-رفتاری	-.۰/۴۵ **	-.۰/۴۲ **
درگیرشونده-مدرسه‌نی	-.۰/۵۵ **	-.۰/۴۸ **
حمایتی-کلامی	.۰/۷۵ **	.۰/۵۰ **
حمایتی-رفتاری	.۰/۷۹ **	.۰/۴۹ **
حمایتی-مدرسه‌نی	.۰/۷۵ **	.۰/۵۱ **

** منادار در سطح $P < ۰,۰۰۱$

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی روایی و پایایی مقیاس ادراک کودک از والدین در ایران بود. ضرایب بازآزمایی و آلفای کرون‌باخ به‌دست‌آمده برای خرده‌مقیاس‌ها و هم‌چنین شش عامل زیر بنایی به‌دست‌آمده در تحلیل عامل، نشان‌دهنده‌ی پایایی خوبی برای مقیاس سازگار شده (با شش عامل تازه) در ایران است؛ حال آن که در کشورهای دیگر با چهار عامل مناسب کاربرد دانسته‌شده است (گرونیک، ریان، و دسی، ۱۹۹۱). ضرایب هم‌بستگی ابعاد این مقیاس با پرسش‌نامه‌ی محیط خانواده نیز نشان‌گر روایی هم‌گرایی مناسب این مقیاس است. روی هم‌رفته، یافته‌ها برای کاربرد مقیاس شش‌عاملی در ایران، روایی و پایایی خوبی نشان می‌دهد.

درباره‌ی تحلیل عاملی این مقیاس، با توجه به این که عوامل به‌دست‌آمده در این پژوهش با عوامل مقیاس اصلی یک‌سان نیست، چند نکته گفتنی می‌نماید:

۱- همه‌ی گویه‌ها، چه در عوامل مربوط به رفتارهای درگیرشونده و چه در عوامل مربوط به رفتارهای حمایت مستقلانه، بار عاملی بالای ۰/۴۰ داشت که نشان‌دهنده‌ی آن است که این مقیاس در ایران، هم‌سو با نظریه‌ی زیربنایی خود، نظریه‌ی خودمختاری (دسی و

ریان، ۱۹۸۵)، دو دسته‌ی کلی- ادراک کودک از رفتار والدین، یعنی رفتارهای درگیرشونده و رفتارهای حمایت مستقلانه را نشان می‌دهد.

۲- چنین می‌نماید که کودکان ایرانی، بر خلاف کودکان آزموده‌شده در پژوهش اولیه، مقیاس رفتار پدر و مادر را در موضوع همانند، یکسان دریافت می‌کنند. همچنان که در دسته‌بندی گویه‌ها بر پایه‌ی عوامل اصلی دیده‌می‌شود، همه‌ی هفت گویه‌های مربوط به پدر و مادر که محتوای یکسان داشته‌اند در زیر یک عامل جای گرفته‌اند. از همین رو است که در تحلیل عامل مثلاً رفتار درگیرشونده‌ی پدر و رفتار درگیرشونده‌ی مادر جداگانه مطرح نمی‌شود؛ بلکه در این‌جا رفتار درگیرشونده‌ی والدین نگریسته‌می‌شود.

۳- در تحلیل عامل، سه نوع رفتار کلامی، رفتاری، و مدرسه‌ئی والدین در هر دو بعد کلی رفتار درگیرشونده و رفتار حمایت مستقلانه به دست آمد. چنین دست‌آوردی شاید برآمده از این باشد که در ایران والدین در برابر رفتارهای مربوط به مدرسه‌ی کودک واکنشی متفاوت با دیگر رفتارها نشان می‌دهند. بنابراین، کودکان آن دسته از رفتارهای والدین را که مربوط به امور مدرسه‌ئی آن‌ها است در مقایسه با رفتارهایی که مربوط به رفتار و کردار آن‌ها است به دو گونه‌ی متفاوت درمی‌یابند؛ و همچنین دریافت‌شان از رفتارهایی که فقط جنبه‌ی سخن گفتن با آنان دارد نیز متفاوت است.

یکی از محدودیت‌های این پژوهش، بررسی پایایی و روایی مقیاس در نمونه‌ئی دربرگیرنده‌ی دختران بود. از این رو، پیشنهاد می‌شود که در بررسی‌های آینده پسران نیز در نمونه‌ی پژوهش آورده‌شوند.

منابع

- اقلیدس، ط. (۱۳۷۶). بررسی رابطه‌ی هسته‌ی کنترل با محیط خانواده [پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد]. دانشگاه شیراز.
- سیف، س. (۱۳۶۸). تئوری رشد خانواده. تهران: انتشارات دانشگاه الزهرا.
- کلبعلی، ا. (۱۳۷۳). بررسی شیوه‌های فرزندپروری و طبقه‌ی اجتماعی با سبک اسناد [پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد]. دانشگاه الزهرا.
- نقاشیان، ذ. (۱۳۵۸). رابطه‌ی محیط خانوادگی و موفقیت تحصیلی [پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد]. دانشگاه شیراز.
- یعقوب‌خانی غیاثوند، م. (۱۳۷۲). رابطه‌ی محیط خانواده و پیش‌رفت تحصیلی [پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد]. دانشگاه شیراز.
- Baer, J. (2002). Is family cohesion a risk or protective factor during adolescent development? *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 668-675.
- Aydin, B., & Oztutuncu, F. (2001 Spring). Examination of adolescents' negative thoughts, depressive mood, and family environment. *Adolescence*, 36(141), 77-83.
- Chapell, M. S., & Overton, W. (1998). Development of logical reasoning in the context of parental style and test anxiety. *Merrill-Palmer Quarterly*, 44(2), 141-156.
- Cooper, J. E., Holman, J., & Brathwaite, V. A. (1983). Self-esteem and family cohesion: the child's perspective and adjustment. *Journal of Marriage and the Family*, 45(1), 153-159.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). The general causality orientations scale: Self-determination in personality. *Journal of Research in Personality*, 19(2), 109-134.
- Ginsburg, G. S., & Bronstein, P. (1993). Family factors related to children's intrinsic/extrinsic motivational orientation and academic performance. *Child Development*, 64(5), 1461-1474.
- Grolnick, W. S., Ryan, R. M., & Deci, E. L. (1991). Inner resources for school achievement: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational Psychology*, 83(4), 508-517.
- Grolnick, W. S., & Slowiaczek, M. L. (1994). Parents' involvement in children's schooling: A multidimensional conceptualization and motivational model. *Child Development*, 65(1), 237-252.
- Henderson, A. D., Sayger, T. V., & Horne, A. M. (2003). Mothers and sons: A look at the relationship between child behavior problems, marital satisfaction, maternal depression, and family cohesion. *Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 11(1), 33-41.
- Hauser-Cram, P., Warfield, M. E., Shonkoff, J. P., Krauss, M. W., Upshur, C. C., & Sayer, A. (1999). Family influences on adaptive development in young children with Down syndrome. *Child Development*, 70(4), 979-989.
- Ollendick, D. G. (1979). Parental locus of control and the assessment of children's personality characteristics. *Journal of Personality Assessment*, 43(4), 401-405.
- Smith, E. P., Prinz, R. J., Dumas, J. E., & Laughlin, J. (2001). Latent models of family processes in African American families: Relationships to child competence, achievement, and problem behavior. *Journal of Marriage and Family*, 63(4), 967-980.
- West, J. D., Hosie, T. W., & Matthews, F. N. (1989). Families of academically gifted children: Adaptability and cohesion. *School Counselor*, 37(2), 121-127.
- Wiest, D. J., Wong, E. H., & Cusick, L. B. (1997). High school students' perceptions of the school experience: A qualitative look. *Issues in Teacher Education*, 6, 40-54.

- Wong, E. H., Wiest, D. J., & Cusick, L. B. (2002). Perceptions of autonomy support, parent attachment, competence, and self-worth as predictors of motivational orientation and academic achievement: an examination of sixth- and ninth-grade regular education students. *Adolescence, 37*(146), 255-266.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی